

*Ярмоленко О. С.,**кандидат юридичних наук, докторант**Донецького державного університету внутрішніх справ*

ЗАХИСТ ПРАВ КРЕДИТОРІВ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ДО БОРЖНИКА ПРОЦЕДУРИ САНАЦІЇ

Анотація. У статті проаналізовано особливості захисту прав кредиторів під час застосування до боржника процедури санації. Ключовою метою статті є аналіз захисту прав кредиторів у рамках процедури санації, яка вимагає активної участі кредиторів, судового контролю та дотримання законодавчих вимог до затвердження плану санації. Санацію слід розглядати, як алгоритм дій спрямованих на оздоровлення підприємства з метою відновлення його платоспроможності на підставі заходів, встановлених нормами законодавства. Процедура санації реалізується як досудова санація та санації, яка триває під час провадження у справі про банкрутство.

Головне завдання санації полягає у відновленні платоспроможності суб'єкта господарювання, за умови що кредитори отримують задоволення своїх вимог в більшому розмірі, аніж у випадку застосування до такого суб'єкта господарювання ліквідаційної процедури у справі про банкрутство.

Підкреслено, що процедура санації в сучасних умовах пов'язаних, в першу чергу, з воєнним станом в Україні є важливим інструментом в процесі відновленні платоспроможності боржника. Доведено, що в умовах війни та особливо після її закінчення процедура санації актуалізується. Зокрема, у процесі санації боржника існує значний перелік заходів, які можуть бути спрямовані для підвищення платоспроможності, що буде вкрай необхідним. Можна виділити такі процедури, як: реструктуризація підприємства чи репрофілювання виробництва; відстрочення, розстрочення або прощення боргу чи його частини; виконання зобов'язання боржника третіми особами; ліквідація дебіторської заборгованості; реструктуризація активів боржника; одержання позик та кредитів, придбання товарів у кредит тощо. Після закінчення війни для більшості суб'єктів господарювання постане питання щодо погашення боргів, але без відшкодування збитків винною стороною, державою-агресором це майже неможливо. Тому рішення щодо подальшого відновлення та існування суб'єкта господарювання повинні будуть приймати кредитори спільно з боржником в межах процедури санації, яка буде тим механізмом, який дозволить максимально відновити та запустити виробництво на умовах отримання компенсації.

На підставі аналізу судової практики в Україні зроблений висновок, що процедура санації є сприятливою для кредиторів завдяки можливості уникнення ліквідації, пріоритетності вимог забезпечених кредиторів, реструктуризації боргу та контролю над реалізацією плану санації, що підвищує шанси на повернення заборгованості.

Ключові слова: банкрутство, санація, кредитор, господарський суд, неплатоспроможність, заборгованість.

Постановка проблеми. Процедура санації в сучасних умовах пов'язаних, в першу чергу, з воєнним станом в Україні

є важливим інструментом в процесі відновленні платоспроможності боржника. В умовах економічної кризи, відсутності належного фінансового обігу та бюджетного фінансування зростає кількість боржників, які мають проблеми з неплатоспроможністю. Тому санація, яка дозволяє уникнути ліквідації підприємства і втрати робочих місць є тією можливістю, яку використовують боржники. Проте для кредиторів вона може стати ризиком втрати частини їхніх вкладених коштів. Отже, для учасників процедури санації важливо забезпечити належний баланс між інтересами боржника та кредиторів. Також щодо необхідності дослідження цієї теми свідчить недостатньо чітке законодавче регулювання в Україні відносин між боржниками і кредиторами під час санації, що створює ризики для обох сторін. Результативне проведення санації може сприяти відновленню платоспроможності, стабільності ринку, збереженню робочих місць та уникненню негативних соціально-економічних наслідків. Тому зрозуміло, що питання пов'язані з проведенням санації є цікавими не тільки для її учасників, а також для держави.

З врахуванням вищезазначеного дослідження проблем захисту прав кредиторів під час застосування до боржника процедури санації є вельми актуальним та необхідним.

Стан дослідження. Питання неплатоспроможності, банкрутства, санації не є новими, вони вже давно викликають увагу наукової спільноти. Вказану проблематику досліджували такі вчені, як О. А. Беляєвич, А. Г. Бобкова, І. А. Бутирська, А. А. Бутирський, Л. І. Грабован, Ю. В. Кабенюк, Л. М. Ніколенко, О. П. Подцерковний, Б. М. Поляков, П. Д. Пригуза, Т. В. Степанова та інші. Разом із тим актуальним залишається теоретичне осмислення та аналіз проблем пов'язаних з захистом прав кредиторів під час застосування до боржника процедури санації.

Мета статті полягає у дослідженні питань щодо захисту прав кредиторів під час застосування до боржника процедури санації.

Виклад основного матеріалу. Термін «санація» походить від латинського «sanare» і перекладається як оздоровлення. В Кодексі України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII (далі – КУзПБ) санація визначається як система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника [1].

І. А. Бутирська підкреслює, що для правовідносин неспроможності характерною є висока конфліктогенність між учасни-

ками провадження у справі про банкрутство, зумовлена бажанням кожного суб'єкта (як боржника, так і кожного з кредиторів) максимально захистити свої інтереси [2, с. 106]. Метою кредиторів є отримання грошових коштів за зобов'язаннями боржника, відновлення його платоспроможності. Ю. В. Кабенюк також наголошує, що безпосереднє відновлення платоспроможності боржника в межах процедури банкрутства фактично відбувається в одній із реабілітаційних судових процедур – процедурі санації [3, с. 119]. Використання санації є доцільним щодо тих підприємств, які тимчасово потрапили у скрутне становище, а вартість активів такого підприємства значно перевищує кредиторську заборгованість [4, с. 125].

Санацію слід розглядати, як алгоритм дій спрямованих на оздоровлення підприємства з метою відновлення його платоспроможності на підставі заходів, встановлених нормами КУЗПБ. Процедура санації реалізується як досудова санація та санації, яка триває під час провадження у справі про банкрутство.

Головне завдання санації полягає у відновленні платоспроможності суб'єкта господарювання, за умови що кредитори отримують задоволення своїх вимог в більшому розмірі, аніж у випадку застосування до такого суб'єкта господарювання ліквідаційної процедури у справі про банкрутство. Господарський суд постановляє ухвалу про відмову в затвердженні плану санації, якщо кредитор, який не брав участі в голосуванні або проголосував проти схвалення плану санації, доведе, що в разі ліквідації боржника у порядку, визначеному КУЗПБ, його вимоги були б задоволені в розмірі, що перевищує розмір вимог, які будуть задоволені відповідно до умов плану санації (ч.8 ст. 5 КУЗПБ).

С. Жуков підкреслює, що при проведенні санації для кредиторів існує: більш простий порядок дій у порівнянні з відкриттям провадження у справі про банкрутство, введенні процедури розпорядження майном боржника та переходу (після закінчення процедури розпорядження майном) до процедур санації або ліквідації, оскільки уся досудова процедура регулюється однією ст.5 КУЗПБ; менші судові витрати у вигляді судового збору (кредитори не платять судовий збір за подання заяв про кредиторські вимоги, оскільки подання таких заяв не передбачено в досудовій процедурі санації до відкриття провадження у справі про банкрутство) [5].

З аналізу законодавства та думок вчених можна зробити висновок, що процедура санації є альтернативою ліквідації підприємства. В процесі санації кредитори приймають активну участь. Вона більш сприятлива для кредиторів, оскільки дозволяє відновити платоспроможність боржника, що дає більше шансів на повернення заборгованості. Крім того, санація дозволяє боржнику продовжувати свою діяльність і генерувати дохід для виплати боргів. Наприклад, у рішенні Господарського суду Чернігівської області від 17 березня 2020 р. у справі № 910/17383/18 суд зазначив, що санація є ефективним засобом погашення заборгованості, оскільки боржник зберігає свої виробничі можливості та робочі місця, що сприяє поверненню коштів кредиторам [6]. Під час ліквідації кредитори часто отримують менше, оскільки активи боржника продаються на відкритих торгах, що може знизити їхню вартість. Санація ж дає змогу уникнути цього сценарію, забезпечуючи більше повернення коштів.

Щодо необхідності врахування позиції кредиторів під час проведення санації свідчить постанова Верховного Суду де

зазначено, що процедура санації боржника проводиться під судовим контролем, який можна умовно розмежувати на такі етапи:

I етап – ч. 3, 5 ст. 49, ч. 7, 8 ст. 52 КУЗПБ – суд здійснює перевірку плану санації на предмет дотримання порядку його схвалення, погодження забезпеченими кредиторами та відповідності його вимогам законодавства;

II етап – ч. 3 ст. 49, ч. 1 ст. 50, ч. 7, 8 ст. 52 КУЗПБ – суд здійснює розгляд плану санації з врахуванням позиції кредиторів та за результатами розгляду постановляє ухвалу про затвердження плану санації та введення процедури санації або про відмову у затвердженні плану санації;

III етап – ч. 4, п'я, 6, дев'ять, 10, 11 ст. 50 КУЗПБ, ч. 5 ст. 54 КУЗПБ, ч. 7 ст. 55 КУЗПБ, ч. 1 ст. 56 КУЗПБ, ч. 8-12 ст. 57 КУЗПБ – суд здійснює функції нагляду за процедурою санації, що проявляється у його повноваженнях щодо накладення арешту на майно боржника та інших обмежень дій боржника щодо розпорядження його майном, розгляду заяв про визнання правочинів (договорів), укладених боржником, недійсними, розгляду інформації керуючого санацією про виконання плану санації, розгляд заяв про відшкодування збитків, що виникли через відмову від виконання договору, у процедурі провадження у справі про банкрутство, припинення процедури санації достроково у разі невиконання умов виконання плану санації та/або в разі невиконання поточних зобов'язань боржника, розгляд змін до плану санації, скасування заходів забезпечення вимог кредиторів, розгляд звіту керуючого санацією та скарг кредиторів, затвердження або відмова в затвердженні звіту керуючого санацією, продовження строку процедури санації тощо. Ураховуючи наведене, з метою дотримання балансу інтересів кредиторів та боржника, суд повинен займати активну процесуальну позицію при затвердженні плану санації, яка має полягати в повному, всебічному та об'єктивному з'ясуванні обставин, які стосуються перевірки порядку його схвалення та дослідження змісту плану санації [7]. Крім того, господарські суди повинні дотримуватися європейських стандартів при розгляді спорів та враховувати вже напрацьований досвід [8, с. 76–80].

КУЗПБ зазначає, що забезпечені кредитори мають пріоритетне право на задоволення своїх вимог за рахунок заставного майна. Цей підхід підтримують господарські суди у своїх рішеннях. У рішенні господарський суд Київської області від 17 травня 2022 р. у справі № 911/2548/20 (911/2731/21) суд надав пріоритет забезпеченому кредитору, підкресливши, що санація забезпечує збереження активів боржника для задоволення вимог кредиторів, що неможливо при ліквідації [9].

Господарські суди затверджують план санації, якщо він відповідає законодавчим вимогам і враховує інтереси кредиторів. Це забезпечує юридичну захищеність кредиторів. Наприклад, ухвалою господарського суду Львівської області від 21.07.2023 р. у справі № 914/1983/23 було затверджено план санації, який враховував інтереси всіх кредиторів, дозволяючи боржнику поступово відновити платоспроможність і виконати свої фінансові зобов'язання [10].

В процесі санації для кредиторів можуть бути узгоджені нові умови повернення боргу, що дозволяє їм зменшити втрати. Так, господарський суд Херсонської області в ухвалі від 07 грудня 2016 р. у справі № 923/1529/15 затвердив план санації, в якому було змінено строки виплати та реструктури-

зовано борг, що дозволить боржнику погасити заборгованість частинами, а кредиторам отримати кошти на більш вигідних умовах [11].

На підставі ст. 5 КВЗПБ господарський суд призначає керуючого санацією, якщо призначення такого керуючого та обсяг його повноважень визначені планом санації. Але, слід підкреслити роль кредиторів при його призначенні, а саме: кандидатура керуючого санацією обирається присутніми на загальних зборах кредиторів, чії вимоги у сукупності становлять більше 50 відсотків загальної суми вимог, включених до плану санації. Керуючий санацією здійснює нагляд за діяльністю боржника, що забезпечує контроль над виконанням плану санації. У своїх рішеннях господарські суди підкреслюють важливість керуючого санацією. Господарський суд Івано-Франківської області ухвалою від 15.12.2021 р. у справі № 909/995/19 підкреслив роль керуючого санацією як гаранта захисту прав кредиторів, його контроль над активами боржника сприяє належному виконанню плану санації [12].

Кредитори приймають активну участь в затвердженні плану санації та змін до нього. Господарський суд Харківської області в ухвалі від 28 серпня 2023 р. у справі № Б-50/24-09 зазначив, що керуючий санацією надав для затвердження комітетом кредиторів зміни до плану санації, які були затверджені шляхом опитування [13]. План санації розглядається зборами кредиторів, який скликається керуючим санацією в чотиримісячний строк з дня винесення господарським судом ухвали про санацію, якщо інше не передбачено законодавством. Керуючий санацією письмово повідомляє членів комітету кредиторів про дату і місце проведення засідання комітету і за два тижні до проведення комітету кредиторів надає можливість попередньо ознайомитися з планом санації. Збори кредиторів, за наслідками розгляду плану санації боржника, можуть прийняти одне з таких рішень: схвалити план санації та подати його на затвердження господарського суду; відхилити план санації і звернутися до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури; відхилити план санації, звернутися до господарського суду з клопотанням про звільнення керуючого санацією від виконання ним обов'язків та про призначення нового керуючого санацією. Зазначене рішення повинно містити дату скликання чергового засідання комітету кредиторів для розгляду нового плану санації, яке має відбутися не пізніше ніж у місячний строк з дня прийняття рішення про відхилення плану санації. План санації вважається схваленим, якщо на зборах кредиторів таке рішення підтримане більш як половиною голосів конкурсних кредиторів та за умови, що всі кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника, письмово погодили план санації. Умови плану санації щодо задоволення вимог кредиторів, які не брали участі в голосуванні або проголосували проти схвалення плану санації боржника, повинні бути не гіршими, ніж умови задоволення вимог кредиторів, які проголосували за схвалення плану санації. Господарський суд Івано-Франківської області в ухвалі від 08 червня 2016 р. у справі № Б-7-11/283-13/143-23/19 підкреслив, що з матеріалів справи вбачається, що всупереч вимогам зазначеної норми, за наслідками неодноразового розгляду зборами кредиторів плану санації боржника, жодне з рішень передбачених законодавством протягом шести років процедури санації боржника зборами кредиторів не прийнято. Але враховуючи інтереси держави та кредиторів суд підтримав

клопотання керуючого санацією боржника про затвердження плану санації боржника як єдиний реальний вихід із ситуації, що склалась [14]. У суду зберігається обов'язок урахувати вирішальний критерій – вигідність виконання плану санації для кредиторів порівняно з ліквідацією, опираючись на відомості ліквідаційного аналізу (ч. 2 ст. 5 КВЗПБ).

Таким чином, судова практика в Україні демонструє, що процедура санації є сприятливою для кредиторів завдяки можливості уникнення ліквідації, пріоритетності вимог забезпечених кредиторів, реструктуризації боргу та контролю над реалізацією плану санації, що підвищує шанси на повернення заборгованості.

До війни санація не була популярною процедурою, в більшості випадків застосовувалась ліквідаційна процедура. З часу використання при продажі майна платформи «Prozorro», кредитори майже перестали звертатися до процедур санації. Але умовах війни та особливо після її закінчення процедура санації набуває найважливіше значення. Зокрема, у процесі санації боржника існує значний перелік заходів, які можуть бути спрямовані для підвищення платоспроможності, що буде вкрай актуальним. Можна виділити такі процедури, як: реструктуризація підприємства чи перепрофілювання виробництва; відстрочення, розстрочення або прощення боргу чи його частини; виконання зобов'язання боржника третіми особами; ліквідація дебіторської заборгованості; реструктуризація активів боржника; одержання позик та кредитів, придбання товарів у кредит тощо. Для кредиторів це теж певний вихід, тому що над майном боржника застосовується нагляд у вигляді розпорядника майна і можна чітко зрозуміти, чому боржник став неспроможним і фактично прорахувати, які кошти кредитор зможе отримати [15]. Тому такий баланс інтересів буде цікавим і для кредиторів, й для боржника.

Отже, після закінчення війни для більшості суб'єктів господарювання постане питання щодо погашення боргів, але без відшкодування збитків винною стороною, державою-агресором це майже неможливо. Тому рішення щодо подальшого відновлення та існування суб'єкта господарювання повинні будуть приймати кредитори спільно з боржником в межах процедури санації, яка буде тим механізмом, який дозволить максимально відновити та запустити виробництво на умовах отримання компенсації.

Висновки. На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що процедуру санації, слід розглядати, як важливий інструмент для відновлення платоспроможності підприємств-боржників, особливо в умовах економічних викликів, пов'язаних із воєнним станом в Україні. Санація дозволяє уникнути ліквідації, зберегти робочі місця та забезпечити часткове чи повне задоволення вимог кредиторів. Проте, процедура пов'язана з ризиками для кредиторів, які можуть втратити частину своїх вкладень, якщо відбудеться реструктуризація боргів або зміна умов їх погашення. Санація надає переваги в порівнянні з ліквідацією: кредитори можуть контролювати процес і, вірогідно, отримати більше коштів, ніж при розпродажі активів на відкритих торгах.

Судова практика підтверджує важливість санації як ефективного механізму для підприємств, які опинилися в кризовому стані, і після завершення воєнних дій процедура буде особливо актуальною для відновлення економічної стабільності та платоспроможності підприємств в Україні.

Література:

1. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
2. Бутирська І. А. Функції господарського суду у справі про банкрутство. *Вісник господарського судочинства*. 2015. № 4. С. 106–111.
3. Кабенюк Ю. В. Правове регулювання арбітражного управління в процедурі банкрутства в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Київ, 2018. 242 с.
4. Бутирський А. А. Правове регулювання заходів щодо відновлення платоспроможності боржника : дис. . канд. юрид. наук : 12.00.04. Київ, 2007. 200 с.
5. Жуков С. Судова практика у справах про банкрутство вебінар. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Jukov_prezent.pdf
6. Рішення Господарського суду Чернігівської області від 17 березня 2020 року у справі № 910/17383/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88359496> (дата звернення 29.10.2024)
7. Постанова Верховного Суду від 23 грудня 2021 р. у справі № 924/1155/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103836919> (дата звернення 29.10.2024)
8. Ніколенко Л.М. Стандарти справедливого правосуддя у господарських судах в умовах реформування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 76–80.
9. Рішення господарського суду Київської області від 17 травня 2022 р. у справі № 911/2548/20 (911/2731/21). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104634322> (дата звернення 29.10.2024)
10. Ухвала господарського суду Львівської області від 21.07.2023 р. у справі № 914/1983/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112483823> (дата звернення 29.10.2024)
11. Ухвала господарського суду Херсонської області від 07 грудня 2016 р. у справі № 923/1529/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63332338> (дата звернення 29.10.2024)
12. Ухвала господарського суду Івано-Франківської області від 15.12.2021 р. у справі № 909/995/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102057007> (дата звернення 29.10.2024)
13. Ухвала господарського суду Харківської області від 28 серпня 2023 р. У справі № Б-50/24-09. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113292526> (дата звернення 29.10.2024)
14. Ухвала господарського суду Івано-Франківської області від 08 червня 2016 р. у справі № Б-7-11/283-13/143-23/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/58375497>
15. Бондарчук О. А що після Перемоги? Нові виклики для санації як механізму відновлення платоспроможності боржника. *Borgexpert*. URL: <https://borgexpert.com/ru/vlada-i-liudy/naaku/a-shcho-pisliaperemohy-novi-vyklyky-dlia-sanatsii-iaak-mekhanizmu-vidnovlennia-platospromozhnosti-borznyka>

Iarmolenko O. Protection of creditors' rights during the application of the rehabilitation procedure to the debtor

Summary. The article analyzes the peculiarities of the protection of creditors' rights during the application of the rehabilitation procedure to the debtor. The key goal of the article is to analyze the protection of creditors' rights within the framework of the rehabilitation procedure, which requires the active participation of creditors, judicial control and compliance with legal requirements for the approval of the rehabilitation plan. Sanitation should be considered as an algorithm of actions aimed at improving the enterprise with the aim of restoring its solvency on the basis of measures established by legislation. The rehabilitation procedure is implemented as pre-trial rehabilitation and rehabilitation that continues during bankruptcy proceedings.

The main task of rehabilitation is to restore the solvency of the economic entity, provided that the creditors will receive satisfaction of their demands in a larger amount than in the case of applying the liquidation procedure to such an economic entity in a bankruptcy case.

It is emphasized that the rehabilitation procedure in modern conditions, primarily related to the state of war in Ukraine, is an important tool in the process of restoring the debtor's solvency. It has been proven that in the conditions of war, and especially after its end, the rehabilitation procedure is updated. In particular, in the process of rehabilitation of the debtor, there is a significant list of measures that can be aimed at increasing the solvency, which will be extremely necessary. It is possible to single out such procedures as: restructuring of the enterprise or repurposing of production; postponement, installments or forgiveness of the debt or its part; fulfillment of the debtor's obligation by third parties; liquidation of receivables; restructuring of the debtor's assets; obtaining loans and credits, purchasing goods on credit, etc. After the end of the war, the question of repayment of debts will arise for most economic entities, but this is almost impossible without compensation for damages by the guilty party, the aggressor state. Therefore, decisions regarding the further restoration and existence of the business entity will have to be made by creditors together with the debtor within the scope of the rehabilitation procedure, which will be the mechanism that will allow maximum recovery and start-up of production under the conditions of receiving compensation.

Based on the analysis of judicial practice in Ukraine, it was concluded that the rehabilitation procedure is favorable for creditors due to the possibility of avoiding liquidation, prioritization of the claims of secured creditors, debt restructuring and control over the implementation of the rehabilitation plan, which increases the chances of debt recovery.

Key words: bankruptcy, rehabilitation, creditor, commercial court, insolvency, debt.